

POSTANOWIENIE

Dnia 26 listopada 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący)

SSN Roman Trzaskowski (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie ze skargi powoda
o wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym wyrokiem
Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 8 kwietnia 2016 r., sygn. akt V ACa (...),
w sprawie z powództwa R. B.
przeciwko Skarbowi Państwa - Zakładowi Karnemu w W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 26 listopada 2019 r.,
zażalenia powoda
na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 12 sierpnia 2019 r., sygn. akt V ACa (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie, pozostawiając rozstrzygnięcie
o kosztach postępowania zażaleniowego do orzeczenia
kończącego postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 12 sierpnia 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...), na podstawie art. 410 § 1 k.p.c., odrzucił skargę powoda o wznowienie

postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem tego Sądu z dnia 8 kwietnia 2016 r., sygn. akt V ACa (...). Uznał, że mimo wskazania przez skarżącego podstawy wznowienia określonej w art. 401 pkt 2 k.p.c. skarga nie opiera się na ustawowej podstawie, nie podzielił bowiem zarzutów skarżącego, iż w postępowaniu mającym podlegać wznowieniu, nie miał zdolności procesowej i został pozbawiony możliwości działania.

Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że wprawdzie z uzasadnienia postanowienia Sądu Okręgowego w Ś. z dnia 13 marca 2019 r. w sprawie sygn. akt V Kzw (...) wynika, iż powód podejmował działania w sprawie V ACa (...) w warunkach ograniczonej poczytalności, jednakże w postępowaniu pierwszoinstancyjnym reprezentowany był przez profesjonalnego pełnomocnika, który podejmował w jego imieniu stosowne czynności, w tym brał udział w rozprawie przed Sądem Okręgowym w T. w dniu 15 lipca 2015 r., na której zamknięto rozprawę i ogłoszono wyrok w sprawie. Apelacje od wyroku wywiódł osobiście powód, wskazując jednocześnie, że utracił zaufanie do dotychczasowego pełnomocnika z urzędu i wnosząc o zmianę osoby ustanowionego pełnomocnika z urzędu. Postanowieniem z dnia 9 marca 2016 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił wniosek powoda o zmianę osoby ustanowionego pełnomocnika z urzędu, zaś o rozprawie przed Sądem Apelacyjnym w (...) w dniu 8 kwietnia 2016 r. zawiadomiony został powód.

W uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia Sąd Apelacyjny zwrócił też uwagę, że w dniu 29 marca 2016 r. powód złożył pismo, w którym wskazywał, iż być może w sprawie zaszła pomyłka w związku z apelacją i postanowieniem dotyczącym pełnomocnika z urzędu, jednakże nie wnosił o doprowadzenie go na termin rozprawy, ani też nie formułował żadnych dalszych zarzutów czy wniosków. Sąd podkreślił też, że nie ma ustawowych przesłanek do skutecznego żądania ustanowienia kolejnego pełnomocnika z urzędu, po wypowiedzeniu przez stronę pełnomocnictwa pierwszemu pełnomocnikowi z urzędu. Zauważył ponadto, że ustanowienie profesjonalnego pełnomocnika jest konieczne wtedy, gdy nieporadność strony prowadzi do tego, iż przy faktycznym lub prawnym skomplikowaniu sprawy nie jest ona w stanie wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia. Powód zaś brał i bierze czynny udział w prowadzeniu spraw, składał i składa liczne pisma i wnioski, w których artykułuje

swoje żądania, a przede wszystkim wypowiedział pełnomocnictwo pełnomocnikowi ustanowionemu z urzędu, będąc nieusatysfakcjonowanym sposobem jego reprezentacji, zatem nie można przyjąć, by nieporadność uniemożliwiła powodowi prowadzenie własnej sprawy. Również okoliczność przebywania skarżącego w zakładzie karnym nie uniemożliwiała prowadzenia mu swojej sprawy; powód korzystał z pomocy pełnomocnika ustanowionego z urzędu, z której zrezygnował, nie składał też wniosku o doprowadzenie na rozprawę przed Sądem Apelacyjnym w (...), natomiast Sąd Apelacyjny nie uznał udziału powoda za niezbędny, czym nie naruszył przepisów postępowania.

Powód zaskarżył w całości postanowienie Sądu Apelacyjnego odrzucające jego skargę o wznowienie postępowania, zarzucając naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 410 § 1 w związku z art. 401 pkt 2 k.p.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i bezzasadne przyjęcie nieistnienia przesłanek wznowienia postępowania w ramach postępowania wstępnego, którego przedmiotem winno być przede wszystkim badanie dopuszczalności skargi i jej oparcie na jednej z ustawowych podstaw, nie zaś merytoryczne badanie istnienia podstaw skargi w sytuacji, w której skarżący wskazuje na okoliczności uprawdopodobniające taką podstawę. Wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z utrwalonym w orzecznictwie Sądu Najwyższego poglądem, kognicją sądu badającego na wstępnym etapie, czy skarga o wznowienie została oparta na ustawowej podstawie, objęta jest również ocena, czy wskazana w skardze podstawa rzeczywiście wystąpiła. Skarga o wznowienie postępowania nie opiera się na ustawowej podstawie wznowienia nie tylko wtedy, gdy przytoczona w niej podstawa nie odpowiada żadnej z ustawowych podstaw wznowienia przewidzianych w art. 401, 401¹ lub 403 k.p.c., lecz także wtedy, gdy podstawa ta odpowiada wprawdzie ustawowej podstawie wznowienia, jednakże w rzeczywistości nie wystąpiła (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 2015 r., II CZ 5/15, nie publ., z dnia 16 listopada 2017 r., V CZ 79/17,

nie publ. i z dnia 28 lutego 2018 r., II CZ 105/17, nie publ.). Odrzucenie skargi na podstawie art. 410 § 2 k.p.c. z powodu nieoparcia jej na ustawowej podstawie prawnej jest jednak prawidłowe i uprawnione jedynie wówczas, gdy z samego uzasadnienia skargi wynika w sposób niebudzący wątpliwości, że powołane prawne podstawy zaskarżenia w rzeczywistości nie wystąpiły. Sytuacja taka nie wystąpiła w niniejszej sprawie.

W skardze o wznowienie postępowania skarżący podnosił, że postępowanie, którego dotyczy skarga, dotknięte było nieważnością, ponieważ został pozbawiony możliwości obrony m.in. wskutek nieustanowienia dlań pełnomocnika z urzędu.

Z poczynionych w sprawie ustaleń wynika, że postanowieniem Sądu Okręgowego z dnia 31 marca 2015 r. dla skarżącego ustanowiony został pełnomocnik z urzędu, którego wyznaczyła Okręgowa Rada Adwokacka w T. i który reprezentował powoda w postępowaniu pierwszoinstancyjnym. Apelację od wyroku Sądu pierwszej instancji wniósł osobiście powód, wskazując w niej m.in., że utracił zaufanie do wyznaczonego pełnomocnika, w związku z czym wniósł o „uchylenie wyznaczonego z urzędu pełnomocnika W. M., którego nie życzę sobie, aby dalej w taki sposób reprezentował interesy powoda” i dlatego „poprosił” „o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, który powinien pomóc powodowi” (k. 77). Postanowieniem z dnia 9 marca 2016 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił wniosek powoda o zmianę pełnomocnika ustanowionego z urzędu. W tym samym dniu, ze względu na treść oświadczenia powoda zawartego w piśmie z dnia 17 sierpnia 2015 r. (k. 77), w Sądzie tym wydano zarządzenie o powiadomieniu o terminie rozprawy apelacyjnej powoda, uchylając zarazem wcześniejsze zarządzenie w zakresie powiadomienia o terminie rozprawy pełnomocnika z urzędu. Pismem z dnia 10 marca 2016 r. Sąd Apelacyjny powiadomił powoda o swym postanowieniu z dnia 9 marca 2016 r., informując dodatkowo, że „Sąd jest właściwy do ustanowienia pełnomocnika z urzędu, natomiast wyznacza osobę pełnomocnika właściwa Okręgowa Rada Adwokacka”. Stosownie do protokołu rozprawy apelacyjnej z dnia 8 kwietnia 2016 r., na której zapadł wyrok w sprawie V ACa (...), na rozprawie nie stawił się nikt „powód, jego pełnomocnik o terminie powiadomieni”. W piśmie do powoda z dnia 29 kwietnia 2016 r. wyjaśniono jednak, że „w treści apelacji zostało zawarte oświadczenie powoda o wypowiedzeniu pełnomocnictwa dla ustanowionego z

urzędu adwokata W. M.” i że „Wobec wypowiedzenia przez powoda osobiście apelacji oraz wypowiedzenia pełnomocnictwa adwokatowi ustanowionemu z urzędu, o terminie rozprawy apelacyjnej został powiadomiony powód” (k. 112).

Co do zasady nie budzi wątpliwości, że strona jest uprawniona do wypowiedzenia powstałego z urzędu stosunku pełnomocnictwa, co skutkuje utratą umocowania przez pełnomocnika i utratą uprawnienia do korzystania z pomocy prawnej z urzędu ze skutkiem na dzień wynikający z art. 94 § 1 k.p.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 1976 r., III CRN 64/76, OSNC 1977, Nr 1, poz. 14, z dnia 21 kwietnia 1999 r., I CKN 1423/98, nie publ., z dnia 9 lutego 2012 r., III CZ 3/12, nie publ., z dnia 24 maja 2012 r., V CZ 11/12, nie publ. i z dnia 31 stycznia 2013 r., II CZ 182/12, nie publ. oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2005 r., II CK 166/04, nie publ., z dnia 19 października 2011 r., II CSK 85/11, nie publ., z dnia 19 kwietnia 2012 r., IV CSK 441/11, nie publ., z dnia 26 września 2012 r., II CSK 36/12, nie publ., z dnia 25 marca 2015 r., II CSK 443/14, nie publ., z dnia 15 września 2016 r., I CSK 607/15, nie publ., z dnia 8 grudnia 2016 r., II UK 484/15, nie publ. i z dnia 11 maja 2018 r., II CSK 457/17, OSNC-ZD 2019, nr 2, poz. 22). Niekiedy przyjmuje się też, że w takiej sytuacji nie ma ustawowych przesłanek do skutecznego żądania ustanowienia kolejnego pełnomocnika z urzędu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2012 r. V CZ 11/12 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2018 r., II CSK 457/17).

Od wypowiedzenia stosunku pełnomocnictwa (cofnięcia pełnomocnictwa) powstałego z urzędu, podyktowanego zamiarem prowadzenia swej sprawy osobiście, należy jednak odróżnić sytuację, w której strona oświadcza przed sądem wolę rezygnacji z konkretnego pełnomocnika („wypowiada” mu pełnomocnictwo), wskazanego przez właściwy samorząd, jednakże bez woli utraty pomocy prawnej świadczonej z urzędu, a z wolą zmiany osoby pełnomocnika. Oświadczenie takie podlega ocenie jako wniosek o zmianę pełnomocnika, a do jego rozpoznania uprawniony jest właściwy organ samorządu radcowskiego lub adwokackiego, z tym skutkiem, że w razie odmownego załatwienia wniosku wyznaczony adwokat pozostałby nadal pełnomocnikiem powoda (por. postanowienia Sądu Najwyższego

z dnia 3 czerwca 1976 r., III CRN 64/76 i z dnia 12 marca 2010 r., III CZ 6/10, nie publ., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2018 r., II CSK 457/17).

W okolicznościach niniejszej sprawy Sąd Apelacyjny samodzielnie rozpoznał zawarty w apelacji wniosek powoda o zmianę pełnomocnika i oddalił go. Postanowienie to doręczył powodowi wraz z pouczeniem, w którym wskazał, że sąd jest właściwy do ustanowienia pełnomocnika z urzędu, natomiast organem właściwym do jego wyznaczenia jest Okręgowa Rada Adwokacka. Jednocześnie doręczył powodowi zawiadomienie o terminie rozprawy (k. 96-97, k. 99-100). Treść doręczonych powodowi dokumentów i pouczeń mogła skutkować u powoda przeświadczeniem, że będzie on na rozprawie reprezentowany przez dotychczasowego pełnomocnika. Taki skutek wywołać mogło doręczenie powodowi postanowienia oddalającego jego wniosek o zmianę osoby pełnomocnika. Treść doręzonego powodowi wraz z tym postanowieniem pouczenia nie niwelowała powyższego skutku, skoro wskazywała jedynie, że do wyznaczenia osoby pełnomocnika z urzędu właściwy jest organ samorządu adwokackiego, sąd zaś właściwy jest wyłącznie do jego ustanowienia. Nie zawierała natomiast ani informacji, ani pouczenia dotyczącego skutków zawartych przez powoda w apelacji oświadczeń dotyczących pełnomocnika z urzędu i zakwalifikowania ich przez Sąd drugiej instancji jako wypowiedzenia pełnomocnictwa oraz ponowienia wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu (a nie jako wniosku o zmianę pełnomocnika). Pouczenie powyższe nie zawierało zatem treści dostosowanej do zaistniałej w sprawie sytuacji prawnej. Kwalifikację dokonaną przez Sąd odwoławczy należy też uznać za dyskusyjną, z żadnego bowiem ze złożonych przez powoda pism nie wynika, aby zrezygnował on z ustanowionej dla niego pomocy prawnej z urzędu i miał zamiar występować w sprawie samodzielnie. Zbyt głęboko – jeżeli chodzi o wstępną ocenę, czy skarga o wznowienie została oparta na ustawowej podstawie – sięga także stwierdzenie Sądu Apelacyjnego, że aktywność procesowa powoda oraz wypowiedzenie przezeń pełnomocnictwa z urzędu wyklucza przyjęcie, iż jego nieporadność uniemożliwiła mu prowadzenie własnej sprawy. Zwłaszcza, że zarazem Sąd zdaje się nie podważać ograniczonej poczytalności powoda, podkreśla, iż w postępowaniu pierwszoinstancyjnym był on reprezentowany przez pełnomocnika z urzędu i wskazuje, że w piśmie procesowym

z dnia 29 marca 2016 r. powód nie formułował żadnych dalszych zarzutów czy wniosków.

Z tych względów, na podstawie art. 394¹ § 3 w związku z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. Sąd Najwyższy, orzekł jak w sentencji.

aj